gedachten werkzaam te zijn, althans de saamstelling der Kamer daarvoor geen beletsel opleveren zoude.

Zoo zijn wij dan vervuld met dank aan den Heere voor wat zijne hand ons gaf en bestendigde, en is er overvloedige reden om zijnen Naam te loven.

Toch mengt in dit gevoel zich thans een eigenaardige toon van weemoed bij de gedachte, dat heden voor het laatst een der hoogleeraren aan de Vrije Universiteit in zijne gewone qualiteit hier tegenwoordig is.

Een tweetal namen is sinds dertig jaren in het leven onzer Vereeniging zoo in onzen geest vereenigd, dat wij ze bijna geregeld als in éénen adem hebben genoemd. Het zijn die van de professoren Kuyper en Rutgers. Wel is ons nog daarenboven een tweetal gebleven, dat eveneens zoo goed als van den aanvang af aan deze hoogeschool verbonden is; maar zij zelven zullen het mij ten goede houden, zoo ik die eerste twee nog afzonderlijk als eene soort van eenheid vermeld.

Dertig jaren terug denken wij ze ons bij voorkeur, beide in het stille studeervertrek; de eene bezig aan het schrijven van de tot een boekwerk uitgedijde brochure, waarin de vraag werd beantwoord, of strikt genomen onze Vereeniging wel tot het stichten van eene hoogeschool bevoegd was; de ander verdiept in het samenstellen van statuten en reglementen en regelingen van allerlei soort, bestemd om het leven zoo van de Vereeniging als van de School te leiden. En wie eenigermate meer dan anderen in de gelegenheid was om de werking van al deze ordonnantien gade te slaan, heeft eenen indruk ontvangen van de groote voorzienigheid — dit woord nu genomen in den algemeenen zin van vooruitberekende wijsheid — waarmede deze regelingen zijn samengesteld. Dit is voornamelijk het werk geweest van Prof. Dr. Rutgers.

Nu is van de twee, die 'k noemde, de eerste reeds sinds ettelijke jaren op de lijst der hoogleeraren als emeritus genoemd. De politiek ontvoerde hem ons. Maar de andere is in functie gebleven tot nu toe. Doch zijne jaren zijn geklommen; en hij heeft behoefte gevoeld te verzoeken, dat ook hij mocht worden ontslagen van den actieven dienst. Aan dat verzoek moest gehoor gegeven worden, hoe pijnlijk dat viel; voortaan zal ook hij als emeritus te rekenen zijn. Reeds werd het laatste college door hem aan zijn studenten gegeven. En nu ben ik zeker de tolk van u allen, als ik een woord van dank uit het hart geweld tot den scheidenden professor richt.

Hooggeschatte broeder, het is ons eene behoefte in deze ure een woord van hartelijke waardeering tot u te spreken, voor wat gij gedurende dat dertigtal jaren, zoowel voor de vereeniging als voor hare school, zijt geweest en hebt gedaan. Bij hare oprichting hebt ge uwen naam gegeven, en uwe positie die ge reeds hadt verworven, voor haar over gehad, om haar te dienen met al de kracht van de van God u geschonken talenten. Rusteloos hebt gij voor haar geijverd en uwe gaven gesteld in haren dienst. Wij zeggen u daarvoor in oprechtheid dank. Wij billijken uw besluit, al doet het ons leed, dat die ure nu reeds aanbreken moest. U vergelden wat gij door Gods goedheid ons waart, wij kunnen het niet; dat vermag alleen de Heere. Het is onze bede, dat hij dat doe! Hij geve u in den vereenzaamden toestand, waarin zijn bestel u bracht, doordien allen die naast u stonden in huis en familiekring van u zijn weggenomen, toch nog eenen aangenamen levensavond door de herinnering aan wat gij mocht verrichten en door de wetenschap dat zoovelen, ook buiten den kring uwer kinderen, u liefhebben. Onthoudt ook ons verder niet, zoolang als de Heere u dat nog zal vergunnen, uw hulp en bijstand in alle omstandigheden, waarin dat noodig zal zijn en mogelijk! (*Hartelijke toejuiching*).

De vergadering zingt:

Dat 's Heeren zegen op u daal' enz.

En nu, zoo ging de spreker voort, nog een kort woord slechts, opdat ik door mijn spreken geene oorzaak zijn moge, dat ons program voor dezen morgen niet zoude worden afgewerkt. Na een blik op wat achter ligt en op wat in deze ure door ons doorleefd wordt, richten wij nog het oog naar de toekomst, op de roeping die ons wacht.

Men heeft de opmerking gemaakt op politiek terrein, dat er is te constateeren eene verschuiving naar links. En dat is voorwaar niet alleen op dat gebied. Wat daar voorvalt is slechts symptoom, van wat in generalen zin geldt van heel het leven om ons heen. Er is metterdaad opschuiving naar Links. Er is eene al sterker loslating, van wat in het verleden nog bond aan de openbaring Gods en aan de inwerking van den Christus Gods in ons volksleven.

Men pleegt dat wel eens te loven als bewijs van meer eerlijkheid en oprechtheid. Tot op zekere hoogte kunnen wij dat beamen. En toch doen wij dat niet, zonder daarnevens te hebben een besef van diepe ontroering.

Het is immers niet alles afschuwelijke veinzerij, wanneer men nog niet zoo luide en openlijk lucht durft geven aan de vijandschap tegen God, welke van nature in het hart van het menschenkind schuilt. Veeleer erkennen wij in het bezlag, waardoor die gesteldheid in haar uitingen wordt ingebonden, de werking der goddelijke almacht, welke zich doet gevoelen in de conscientien des menschen

Het is er mede als met de schaamte op zedelijk gebied. Wij waardeeren het nog, als er aanleiding is om schuld te bekennen en als de blos nog op het gelaat zich vertoont. Geen teeken is het van vooruitgang, wanneer men daarvan niet meer weet noch weten wil. Dan klagen wij over iets dat verloren is gegaan, en waarvan het verlies zoo goed als onherstelbaar pleegt te zijn.

De Schrift laakt ook het weigeren om schaamrood te worden en spreekt van een zich aan den Heere onderwerpen onder den indruk van zijne macht. Dus is wezenlijk als achteruitgang aan te zien het verschijnsel, dat ik zoo even u noemde.

Daarmede gaat echter gepaard een teruggaan naar Rechts van vele anderen, zonder dat tevens van hen de hartelijke betuiging gehoord wordt, dat ook voor hen de vreeze des Heeren geldt als het beginsel der wijsheid. De schrik is hun om het harte geslagen vanwege het aanranden en loochenen van alle gezag, het losscheuren van alle banden van eerbaarheid en het ondergraven van alles, wat ons herinnert aan de inwerking van de religie in het leven van ons volk.

Ook daarvan zijn wij getuigen; en langs dien weg dreigt nu het gevaar, dat ter wille van de aanwinst in het getal de onderscheidingslijnen zullen worden verflauwd en de helderheid der kleuren niet nadrukkelijk zal worden gehandhaafd.

Tegenover beide verschijnselen betaamt het, dat wij ons wapenen; want van beide zijden dreigt ons een onmiskenbaar gevaar. Ook elders schijnt men dat in te zien. Gij hebt allen gehoord van de bekende encyclieke, welke de Paus van Rome tot zijne volgelingen heeft gericht en welke in zekere kringen zulk eene eigenaardige beroering heeft verwekt. En nu lijkt ons de gedachte niet vreemd, dat ook bij dezen man eene dergelijke overtuiging zich heeft gevestigd en hij zich dies geroepen heeft gevoeld, zijnerzijds het oog op den vijand te doen richten en te waarschuwen voor het dreigend gevaar.

Wat daarvan nu zij, blijve verder onbesproken; indien onder ons maar vast staat, dat wij daarmede rekening houden. Die al meer als principieel zich onthullende tegenstand vereischt dat ook onzerzijds niet minder principieel uitgangspunt worde gesteld. Alleen wie pal staat op den wortel van het beginsel, is tot stand houden bekwaam. En het gevaar om van zijne vastigheid afgevoerd te worden, kan alleen vermeden, door wie zich vastklemt aan het eens aanvaardde beginsel en er voor waakt, dat de heldere kleuren der banier waaronder hij optrekt, in volle frischheid worden bewaard. Dan alleen zullen wij ook anderen ten zegen kunnen zijn. Slechts wie vasten grond onder den voet heeft, kan eenen anderen uit den maalstroom verlossen.

Dat is van meetaf onzerzijds ingezien. In vervluchtiging, in vermenging hebben wij nooit heil gezocht. Dus hebben wij aanvaard voor alle wetenschap den grondslag der Gereformeerde beginselen, en voor de godgeleerdheid onze zoo kostelijke formulieren van eenigheid, daaraan een gezag toekennende als van ouds in de Gereformeerde kerken dezer landen regel is geweest.

Daarom is onze school eene eenige in ons vaderland onder al de hoogescholen. Daarom zijn er bij ons niet maar enkele mannen, die, omdat zij zelven wel zoo willen, in gehoorzaamheid ook in hun denken buigen voor den Heere, gelijk die zich heeft geopenbaard in natuur en Schrifttuur, zooals dat steeds mogelijk blijft aan de overheidsscholen; maar onze school is de eenige in ons vaderland, welke voor al haar onderwijs aan dit uitgangspunt is gebonden.

Wij danken onzen God, dat Hij door zijne genade ons daartoe bracht en ons tot dusverre daarbij bewaarde. Laat dan tegenover de daareven genoemde gevaren, nu het verbond en de eed van trouwe worden hernieuwd aan de oude, beproefde leuze. Laat ons straks van hier gaan met de overtuiging: zoo moet het: en het voornemen: door Gods genade zal het zoo zijn bij ons!

Slechts één bezwaar zou er misschien nog kunnen wezen; en wel, dat alzoo de zijen zouden kunnen dunnen en de invloed worden verzwakt. Ten aanzien van dit laatste wijs ik op wat daareven over dat opschuiven naar links door mij is gezegd. Want dat voorbeeld leert ons wel anders. Immers vanwaar dit schuiven anders dan daarvan, dat aldaar éene groep van mannen is, die rusteloos en aldoor scherp en klaar hun beginsel naar voren schuiven en door de handhaving er van de anderen tot al verder voortschrijden dwingen.

Voor wat het eerste aangaat herinneren wij aan den naam van den man, die onder allen die vóór en met en na hem de bannier van het Evangelie in tegenstelling met de Revolutie omhoog hebben geheven, eene plaats der eere inneemt en zal blijven innemen. Gij noemt zelven reeds Groen van Prinsterer. Diens leuze was: in ons isolement ligt onze kracht. Hij nam dat woord isolementa niet in den zin van enghartig separatisme, maar in dien van volstrekt vasthouden aan het beginsel.

Die heeft eenzaam zijn gekend. Nu zestig jaren geleden, immers op 1 Juli 1850, ving hij de uitgave aan van zijn dagblad *De Nederlander*. Vijf jaren lang heeft hij, dag aan dag schrijvende en polemiseerende, zijne beginselen daarin uiteengezet en verdedigd. Schijnbaar zonder vrucht; want eindelijk moest de arbeid worden gestaakt. Zijn gansche oogst scheen te zijn smaad, hoon, diepe verachting van de zijde dergenen, die hem tegenstonden om het nutteloze van zijn streven. Veldheer zonder leger scheen wel de juiste teekening van zijne positie. En nu, ziet om u, monstert in uwen geest de vele honderden en duizenden die met ons staan in den lande; en ge merkt, hoe ongemeen de Heere deze trouw aan de beginselen met zegen heeft willen kronen.

Zullen wij dan aarzelen, versagen, om ons betrekkelijk altijd nog kleine getal; en het gevaar van vermenging vergeten ter wille van de aanwinst van wellicht niet weinigen, wier hart ons beginsel niet deelt? Immers neen, daar wij alzoo niet slechts ons zelven schade zouden doen maar ook den anderen geen voordeel. Alleen in onze beginseltrouw kan nog een grond van verwachting schuilen, dat wij hun ten goede zullen kunnen zijn.

Meerdere voorbeelden breng ik niet bij. Wat ik noemde, is voldoende om klem bij te zetten aan de opwekking: laat ons niet versagen. Laat het bij ons zijn, meer en meer worden: ook wij zoeken kracht in isolement, in vasthouden aan de beginselen, die de Heere ons gaf te kennen en te belijden. Dan zal onze arbeid zijn ons en den onzen ten zegen; ten welzijn ook nog van degenen, die om ons zijn; en bovenal — hooger is er niet noch heerlijker — tot verheerlijking van den nooit genoeg geprezen Naam van den Heere onzen God! Ik heb gezegd.

De rede van den Voorzitter werd levendig toegejuicht.

Na de voorlezing van de presentielijst kwam het Jaarverslag over 1909 in bespreking.

Prof. Fabius, met applaus begroet, maakt de opmerking dat het jaarverslag enkele dingen leert, waarop de aandacht wel eens met nadruk mag worden gevestigd. Spreker heeft er uit gelezen, dat dat over het geheele land, in alle provinciën, het aantal leden en begunstigers is achteruitgegaan, behalve in Zeeland, daar gingen we vooruit. Spreker noemt verschillende plaatsen waar z. i. wel wat meer voor de Vereeniging kon worden gedaan; andere waar blijkbaar de liefde voor de Vereeniging zich in daden sterker uit. Hij wekt op tot meerderen ijver; we moeten, ook met het oog op onzen arbeid, in geheel het land, vooruit.

Prof. Rutgers wenscht allereerst dank te brengen voor de hartelijke woorden hem door den Voorzitter toegesproken en voor de zegebede hem door de Vergadering toegezongen. Spreker is er nu toe gekomen emeritaat aan te vragen, wijl zijn levensjaren klimmen en jongere krachten in het werk moeten ingaan. Toch zal hij niet allen arbeid opgeven; integendeel hoopt hij nog te blijven werken en stuijden, ook voor de Vereeniging en haar School (*applaus*). Spreker sluit zich aan bij het woord van Prof. Fabius, die er terecht op wees, dat onze kracht ligt in den breeden kring van belangstellenden in den lande. Van onze leden en begunstigers moet het komen, en 't lijkt wel of de Rotterdamsche vrienden dat aanschouwelijk hebben willen voorstellen, door de Hoogleeraren in deze zaal in een geheimzinnig halfduister te zetten, terwijl de Vergadering zich in 't volle licht verheugt.

Met dankbaarheid ziet Spreker terug op den afgelegden weg, waarop het hem aan den steun van broeders en zusters niet heeft ontbroken, een steun, die niet slechts zijn persoon gold, maar vooral de zaak waarvoor hij opkwam.

Spreker zet uiteen dat wegens de benoemingen in de Medische, de Litterarische en de Juridische Faculteit, die nu allereerst aan de orde zijn, in de eerstvolgende 20 jaren de uitgaven ieder jaar telkens met gemiddeld ƒ 1000 moeten klimmen; zoodat natuurlijk de inkomsten ook ieder jaar met ongeveer ƒ 1000 moeten vooruitgaan. Dat is veel, maar toch niet te veel, als men ziet op de talrijke opkomst bij onze jaarvergaderingen, uit alle deelen des lands, waarvoor onze leden en begunstigers dus de kosten gaarne over hebben; alles saamgenomen zeker heel wat meer dan ƒ 1000 per jaar. Met het oog daarop zou de gedachte kunnen opkomen, of men deze jaarvergaderingen niet zou kunnen afschaffen, opdat het daarvoor bespaarde aan de kas der Vereeniging mocht ten goede komen. Maar dat zou toch zeker een verkeerde rekening zijn. Het zou zijn: het slachten van de kip, die de gouden eieren legt. Juist door deze vergaderingen wordt de zaak, die het geldt, zoo uitnemend gesteund. Uit deze vergaderingen moet juist de bezieling, de geestdrift komen voor het heerlijke werk waartoe we zijn geroepen. Die bezieling en geestdrift moge ook van deze jaarvergadering uitgaan. (*Toejuiching.*)

Thans ontvangt Prof. Bavinck het woord, die spreken zal over „Uitbreiding". De Hoogleeraar zeide het volgende:

Door Heeren Directeuren werd ik uitgenoodigd, het onderwerp: Uitbreiding, met enkele woorden bij u in te leiden. Het onderwerp is dus niet mijne eigene keuze; maar toch heb ik aan het verzoek gaarne voldaan, te meer wijl ik de vrijheid behield, om het te behandelen op mijne wijze.

De Vrije Universiteit verkeert in een tijdperk van overgang, niet in dien algemeenen zin, waarin alle tijd voortdurend het heden en de toekomst verslindt, maar bepaaldelijk ook in deze beteekenis, dat zij na een dertig-jarig bestaan uit de handen der eerste in die der tweede generatie overgaat. Van de stichters zijn nog maar enkelen overgebleven; het meerendeel is ontslapen. Prof. Kuyper Sr. werd reeds voor enkele jaren emeritus, en Prof. Rutgers verlaat met den nieuwen cursus den actieven dienst. Daarmede komen vele vrienden en begunstigers der Vrije Universiteit op eene ernstige proef te staan, of ze n.l. de Hoogeschool, die ons hier samenbrengt, om der personen dan wel om des beginsels wil hebben lief gehad en gesteund. Indien het laatste het geval is, dan moet dit daarin uitkomen, dat we niet vertragen of verslappen in onzen ijver, maar voortvaren met kracht, dat we niet in 't verkregene blijven rusten maar met inspanning van alle energie op uitbreiding bedacht zijn.

En uitbreiding is er noodig in velerlei zin.

Ten eerste, wat de lokalen en de gebouwen betreft. Dit punt staat al geruimen tijd op het program. De volijverige en trouwe amanuensis, de heer van Oversteeg, ontwierp voor de uitvoering een plan de campagne, dat aanvankelijk met succes werd bekroond. Studenten spanden er zich voor met prijzenswaardige activiteit, en brachten eene aanzienlijke som bijeen. Reeds meer dan 20,000 gulden kwam in, maar er moet nog twee- en driemaal zooveel zijn. Laten we op dezen dag weder eenige steenen aandragen, en de verbouwing en uitbreiding mogelijk maken! Want ze is inderdaad noodig. Wie het betwijfelen mocht, kome en zie en overtuige zich door eigen aanschouwing. De lagere scholen verkeeren met hare lokalen, leermiddelen, lucht en licht en ruimte, in gunstiger conditie dan het gebouw der Vrije Universiteit.

Toch is deze uitbreiding de voornaamste niet. Veel dringender is de behoefte aan uitbreiding van het getal der faculteiten, der professoren, der studenten, en in 't algemeen van de sympathie en de liefde, de toewijding en de trouw, welke der Hoogeschool wordt toegedragen. De medische faculteit telt nog maar één hoogleeraar, en moet als het kan binnen korten tijd met twee of drie versterkt worden. De jaren vliegen om, en we moeten ons haasten, om op tijd gereed te zijn. Met de natuurkundige faculteit is zelfs nog geen aanvang gemaakt, en toch is deze onmisbaar voor den ingang tot de medische studie, en ook op zich zelve eene dringende behoefte; want hier wordt niet minder dan in de theologische wetenschap de groote strijd tusschen schepping en ontwikkeling gestreden. In de letteren zijn nog maar drie professoren; hoe gering dit getal is, kan daaruit blijken, dat Algem. en Vaderl. Geschiedenis, dat Nederl. Taal en Letterkunde nog in 't geheel niet aan onze — immers Christelijk Nationale Universiteit — worden onderwezen. En de juridische faculteit telt eveneens nog slechts drie hoogleeraren, een getal dat, om aan de eischen van den tegenwoordigen tijd te voldoen, verdubbeld en verdriedubbeld moet worden. Het is waar, dat personen dikwerf nog moeilijker te vinden zijn dan geld. Maar genieën zijn dun gezaaid; als God ze niet geeft, moeten wij met minder talenten tevreden zijn, en ons troosten met de gedachte, dat Jezus in de gelijkenis niet alleen den man met vijf, maar ook dien met twee talenten den naam van een goeden en getrouwen dienstknecht waardig keurt.

Ook het getal studenten moet vermeerderen. Vergeleken met den aanvang, zijn we, vooral in de rechten aanmerkelijk vooruit gegaan. Maar het staat toch nog lang niet in evenredige verhouding tot de leerlingen, die uit onze kringen de Gymnasia en Hoogere B. Scholen bezoeken. Dat alles zal echter beter worden, als we ieder in onzen kring niet stil zitten maar handelen; als we onze organisatie in het land bevestigen en versterken; als de voorstanders en vrienden, als vooral de mannen, die van de Vrije Universiteit zijn uitgegaan, zich in hun stad, district, provincie aaneensluiten en hare belangen bepleiten. De Vrije Universiteit moet worden meer en meer een centrum van wetenschappelijk leven en streven.

Van al de faculteiten heeft de theologische het minst te klagen. Zij telde in den regel een vijftal hoogleeraren. Maar ook hier zijn we nog lang niet waar we wezen moeten. Met name is één leerstoel in den tegenwoordigen tijd dringend noodig, een leerstoel nl. voor de zoogenaamde uit- en inwendige *zending*. Ik gebruik de woorden gemakshalve en spreek over hunne juistheid of onjuistheid niet. Het is om de zaak, niet om het woord te doen. Aan geen enkele van onze hoogescholen is echter zulk een leerstoel opgericht; zelfs in Duitschland wordt er nog slechts een enkele gevonden.

Maar de teekenen der tijden roepen erom en dringen ertoe. Wij zijn in deze eeuw getuigen van wereldomvattende en wereldberoerende bewegingen, zooals ze in vroegere tijden nimmer aanschouwd werden en ook niet konden opkomen. De negentiende eeuw is die der ontwaking, der herleving van de Christenheid geweest, overeenkomstig de wet des geestelijken levens, dat, als de vijand zal komen als een stroom, de Geest des Heeren de banier tegen hen oprichten zal. Maar de twintigste eeuw is reeds en zal meer en meer de eeuw der Zending worden. De leuze: evangelisatie der geheele wereld in deze generatie, is niet bloot een Amerikaansche phrase, maar ze bevat eene aangrijpende waarheid. Alle beschaafde volken zijn bezield door de expansie-idee. Niet alleen Frankrijk en Engeland en Duitschland, maar ook de Vereenigde Staten en Japan. Allen zoeken zij invloedssferen ter handhaving en verbreiding van hun ras, hun nationaliteit, hun taal. Voor de steeds vermeerderende producten van landbouw en nijverheid zoeken zij afsetgebieden, tot in de binnenste landen der wereldeelen toe. Met elkander voeren zij een oeconomischen, industrieelen, commercieelen oorlog, om niet teruggeduwd te worden en onder te liggen. Hunne cultuur stort zich over de onbekendste volken en landen uit. Of liever, er zijn geen onbekende landen, volken, godsdiensten en talen meer. De binnenlanden van Afrika en Azie zijn ontdekt. Spoorwegen snijden door het hart van Azie heen, verbinden Engeland en Duitschland en Rusland met Korea en China en Japan. Van Kairo baant de stoom zich een weg tot Kaapstad toe. Goederen, talen, volken, godsdiensten worden dooreengeworpen en opgenomen in het groote wereldverkeer. Peary drong tot den Noordpool door, Shackleton naderde den Zuidpool. In enkele dagen reist men de wereld rond. Wij hebben voor het eerst, in dezen onzen tijd, geleerd, hoe *groot*, neen, hoe *klein* de aarde is.

Welnu, het is eene machtige roepstem, die daarin van Godswege tot ons komt. Hij herhaalt in den wonderen gang der wereldgebeurtenissen zijn bevel: predikt het Evangelie aan alle creaturen. Hij klieft de zeeën. Hij baant de wegen. Hij opent de poorten. Hij ontsluit de harten. De velden zijn onder de volken der aarde wit om te oogsten. En die stemme Gods, ze wordt aanvankelijk door de Christenheid, inzonderheid in Amerika en Engeland, gehoord en verstaan. De pas gehouden Zendingsconferentie in Edinburgh is er het treffend bewijs van. Zullen wij ons aansluiten bij dezen triumftocht van het Evangelie in de wereld der Heidenen? De zendingsgeest, de zendingsliefde, de zendingsijver ontwaakten in de laatste jaren ook in onze kringen. Maar toch staan we nog maar aan het begin. De zending moet eene zaak worden van allen, van de deputaten en de kerkeraden niet alleen, maar van alle gemeenten en van al hare leden. En wat ons daarbij vooral nog ontbreekt, dat is een leerstoel voor de zending. En op dien leerstoel een man, die geheel voor de zending leeft, die aan haar al zijne krachten wijdt, die niet alleen de geschiedenis der zending beoefent, om er lessen uit te trekken voor het heden, maar die ook de theorie der zending met al haar ernstige problemen bij het licht onzer beginselen indenkt, en die onze aanstaande predikanten met heilig enthousiasme voor deze zaak des Heeren vervult.

En dan moet daarmede de zoogenaamde inwendige zending verbonden worden. Het woord sociaal heeft menigmaal een ijdelen en een valschen klank. Over de sociale taak der kerk kan er veel verschil van meening bestaan. Maar dat de kerk eene roeping heeft tegenover de hedendaagsche maatschappij, dat is boven allen twijfel verheven. Christus gaf haar zijn woord, stelde haar aan tot een pilaar en vastigheid der waarheid en droeg haar op, om de waarheid te prediken aan alle creaturen. Goud en zilver heeft ze niet, maar wat ze heeft, dat kan, dat moet ze geven: in den naam van Jezus Christus, sta op en wandel! Zij ontving het om niet, zij moet het ook geven om niet. En daarom is het onverantwoordelijk, dat de gemeente van Christus, aan den priester en leviet gelijk, den gevallene onder de moordenaars voorbij zou gaan, of als een Gallio, van de ontroerende werkelijkheid rondom ons heen zich niets aantrekken zou. Gaat heen in de wegen en heggen, heeft Christus gezegd, en dwingt ze om in te komen, opdat mijn huis vol worde. Daar ligt aan het socialisme van dezen tijd een diepe ernst ten grondslag. Als we het beluisteren in zijne diepste verzuchting, dan is het de bede: kom over en help ons, opdat wij niet geestelijk en zedelijk van ellende omkomen, in de diepte wegzinken en vergaan. In de laatste aflevering van het *Hibbert Journal* kwam een open brief voor aan de Engelsche gentlemen, waarin de schrijver hen bidt en smeekt, om hunne veelvuldige voorrechten, hun stand, hun positie, hun geld, hun goed, hun gaven van verstand en hart, toch niet in ijdelheid te verdoen, maar aan te wenden ten dienste van de millioenen, die in droefenis en kommer hun leven slijten. Welnu zulk een open brief richt Christus thans zelf in de teekenen van onze tijden aan zijne gemeente op aarde. Om dien brief te lezen en te verstaan, daartoe is aan onze hoogeschool een man noodig, vol des geloofs en des Heiligen Geestes, die theoretisch en praktisch onze studenten voorgaat, onderricht, leidt en met warmen ijver bezielt. De gemeente moet in deze eeuw worden, meer dan ze tot dusverre was, eene *zendingsgemeente* en eene *zuster der barmhartigheid*. En daarin ga de Vrije Universiteit in haar onderwijs en arbeid haar voor.

De laatste vergadering der conferentie in Edinburgh was aangrijpend. De president, John Mott, vatte toen kort het belang en de beteekenis der conferentie saam. Ze was geen samenkomst geweest, alleen om te redeneeren en van gedachten te wisselen. Maar ze was van den beginne gericht en moest nu ook uitloopen op handeling. Het einde der beraadslaging moest zijn het begin van den arbeid. Zoo riep hij de gansche schare op, om aan het werk te gaan en met alle kracht zich toe te wijden aan de taak, waartoe de Heere in deze eeuw zijn volk in alle landen roept. En de gansche vergadering kwam onder den diepen indruk van dat woord en verklaarde zich tot dezen arbeid bereid. En aan 't einde hief zij het Engelsche zendingslied aan:

Now blessed be the Lord our God,
The Lord of Israel,
For He alone doth wondrous works
In glory that excel!
And blessed be His glorious name
To all eternity,
The whole earth let His glory fill!
Amen, so let it be!

Of wilt gij het in de woorden van een onzer dichters? Bilderdijk had soms profetische oogenblikken, hij zag dan in het verleden, het heden, in het nu, wat worden zou. En zoo aanschouwde hij in zijn tijd — hoe veel te meer dan wij in den onzen! — de voorteekenen van het naderend Godsrijk, en ze ziende ontroerde hij in zijne ziel en zong:

'k Zie het botten van 't gebladert'
Hoe de winter nog regeer'
En de volken saam vergaderd
Om te knielen voor hun Heer.

De rede van Prof. Bavinck werd warm toegejuicht.

Alsnu sprak Prof. J. Woltjer nog een enkel woord over het noodzakelijke van een ruimer Universiteitsgebouw. We zijn veel te bekrompen gehuisvest. Voor de verbouwing is nu ruim ƒ 20 000 bijeen; nog niet de helft van wat noodig is om een aanvang te maken. Spreker zag de afbeelding van de Theologische School te Grand Rappids; wel, een gebouw als daar voor die enkele school zullen wij nog niet voor geheel de Universiteit ontvangen. Krachtig spoorde Spreker aan het bouwfonds niet te vergeten.

Medegedeeld was nog door den Voorzitter, dat tot bestuursleden der Vereeniging waren benoemd in de vacature-S. baron van Heemstra de heer H. W. van Marle Jr., en in de vacature-De Waal Malefijt de heer Tyo H. van Eeghen.

Tot lid der Commissie van Toezicht op het geldelijk beheer werd benoemd de heer G. H. A. Grosheide.

Van baron Van der Borch van Verwolde en Minister De Waal Malefijt waren telegrammen ingekomen, waarin deze heeren meldden, dat zij niet ter vergadering konden komen en hun beste wenschen voor haar welslagen uitspraken.

Besloten werd de volgende telegrammen te verzenden:

Aan H. M. de Koningin werd gezeind:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, in jaarvergadering bijeen, biedt Uwer Majesteit eerbiedigelijk hare hulde en wenscht Uwer Majesteit den zegen des Heeren toe en aan Uw huis.

B. VAN SCHELVEN, *Voorzitter.*

Aan Dr. Kuyper werd gezeind:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, zendt u haar hartelijken groet en bidt des Heeren zegen u toe over uwen persoon en arbeid.

Terwijl aan Minister Heemskerk werd getelegrafeerd:

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag brengt u haren groet en bidt u zegen toe bij Uwen arbeid als raadsman der Kroon.

Daarna werd de zeer wel geslaagde vergadering na het zingen van Ps. 68:8 met dankzegging door Ds. Veelo gesloten.

DE MEETING.

Te twee uur was de zaal weer dicht bezet. Prof. Dr. R. H. Woltjer betrad het podium en sprak over: „Het Woord Gods en het woord der menschen" ter verdediging van de volgende stellingen:

I.

Wetenschappelijke bestudeering van het Woord Gods kan tevens strekken tot beter verstand van de nieuwe gegevens betreffende de heidensche Oudheid, die door de ondersoekingen van den laatsten tijd aan het licht gebracht zijn.

II.

Omgekeerd kan de nadere kennis der Oudheid, welke de tegenwoordige tijd verschaft, leiden tot vermeerdering van het wetenschappelijk inzicht in de H. Schrift.

Spr. begon zijne inleiding met de uitspraak, dat het voor velen zijner hoorders moeilijk zijn zou, zich voor te stellen hoe eens de wereld van Grieken en Romeinen voor een ideaal heeft gegolden. Toch is dit eeuwenlang zoo geweest: in de dagen der Renaissance werd de klassieke oudheid beschouwd als de gouden eeuw, als het verloren paradijs; en nog in het laatst der 18e eeuw vindt men in Duitschland een soortgelijke vereering van al wat klassiek is, een vereering, waaraan Schiller's bekende gedicht: *Die Götter Griechenlands* op dergelijke wijze uiting geeft, dat duidelijk blijkt, hoe weinig zij met waar Christelijk geloof is te vereenigen.

Thans heeft dat uit. De *klassieke philologie zelve* is haar object van onderzoek — de antieke wereld — meer nuchter gaan beschouwen, en heeft het begrijpen gesteld boven de bewondering. De *andere wetenschappen* hebben zich geemancipeerd en van de Oudheid, waarin hun oorsprong is gelegen, thans vrijwel geheel losgemaakt. En eindelijk *de publieke opinie*: haar is de wereld der Grieken en Romeinen veeleer de donkere Hades, waar geen levend sterveling ooit den voet zet, dan een verloren tooverland, waaraan ze met heimwee terugdenkt. De ontwikkeling der moderne cultuur, vooral de vooruitgang van techniek en natuurwetenschap is aan *alle* historische wetenschap vijandig, maar in 't bijzonder aan die der oudheid; de band met het verleden wordt niet meer gevoeld: een onoverbrugbare kloof scheidt de antieke wereld van het moderne bewustzijn.

Het zou met het oog op deze omstandigheden gewaagd kunnen schijnen, thans hier over die antieke wereld te handelen, indien niet het Gereformeerde volk, door ondanks deze antipathieke stroming toch de oprichting van een leerstoel voor de klassieke letteren aan de V. U. mogelijk te maken, bewezen had, dat er voor den bewust denkenden geloovige verband bestaat tusschen zijn geloof in de Schrift als het Woord Gods en de studie der heidensche Oudheid.

Op dat verband wil spreker thans wijzen, en aantoonen, hoe eenerzijds het geloof in de Schrift van principieelen invloed is voor onze opvatting der klassieke wereld; aan den anderen kant bestudeering der heidensche Oudheid tot recht verstand dier Schrift onmisbaar is; daarbij echter heeft hij althans in hoofdzaak niet het oog op die Oudheid in haar geheel, maar bepaalt hij zich tot de nieuwe gegevens omtrent haar, die door de ontdekkingen van den laatsten tijd aan het licht gebracht werden.

Welke die ontdekkingen zijn, wordt met een enkel woord door spr. geschetst: afgezien van monumenten, zijn ostraka, inschriften, papyri de voornaamste rubrieken, waaronder ze plegen gerangschikt te worden. Hun inhoud is echter zoo veelzijdig en heeft zooveel nieuws opgeleverd, dat men niet ten onrechte spreekt van eene tweede Renaissance.

Waar het hier op aankomt is dit, dat ze eensdeels meer den samenhang aan het licht gebracht hebben, die er historisch tusschen de verschillende volkeren der Oudheid heeft bestaan, en mogelijk gemaakt, de geschiedenis dier volkeren steeds vroeger te beginnen; aan den anderen kant in het bijzonder het oog hebben ontsloten voor het private leven der ouden, en inzonderheid voor dat *der kleine luiden*. Met een paar voorbeelden maakt spr. dit duidelijk, en doet daarbij uitkomen, dat juist dit volksleven ons ook in het Nieuwe Testament tegentreedt.

Thans overgaande tot het bewijs zijner stellingen, en daarbij met de laatste beginnende, wijst spr. er allereerst op, dat deze stelling reeds op en in zichzelf aannemelijk is. Immers, wel is de waardij der H. Schrift voor den Gereformeerde een absolute, geldt hem die Schrift voor alle tijden en voor alle eeuwen; maar dat neemt niet weg, dat zij historisch is geworden; alzoo, om haar juist te begrijpen, met dat historisch ontstaan rekening dient gehouden, en derhalve bestudeering van de geschiedenis, de cultuur, de taal, de zeden der Oudheid, voor den wetenschappelijken onderzoeker der Schrift een onafwijsbare eisch is. Dit geldt reeds voor het Oude Testament: ofschoon hier de twee sferen der gemeene gratie en particuliere genade nog vrij wel buiten elkaar liggen, is toch reeds menig duister punt der gewijde geschiedenis door de nieuwste ontdekkingen opgehelderd. Inzonderheid echter is het van toepassing op het Nieuwe Testament, dat immers naar zijn inhoud Joodsch-Christelijk, wat zijn taal aangaat, Hellenistisch is; maar zóó, dat door dien Joodsch-Christelijken inhoud toch draden loopen van de Hellenistische cultuur rondom, en zijn Hellenistische taal doorweven is met Oostersche elementen van dictie.

Aan enkele teksten maakt Spr. vervolgens duidelijk, hoe door de moderne philologische ontdekkingen nieuw licht valt op vele uitspraken der Schrift.

Wat nu nog de andere stelling aangaat — eene stelling, die *niet*, gelijk de eerste, door onze principieele tegenstanders wordt onderschreven — wijst Spr. er allereerst op, dat het noodig is, het standpunt dat wij, Gereformeerden, innemen ten opzichte van het probleem *Schrift-Oudheid* wel af te bakenen.

Drieerlei is ten deze mogelijk, al naar men een van beide factoren in het probleem wegcijfert, of wel beide behoudt; van eene *oplossing* kan alleen sprake zijn, wanneer het laatste geschiedt.

1°. De Schrift als Goddelijke factor wordt weggecijferd op humanistisch standpunt, en, in eenigszins anderen vorm, door de moderne »religionsgeschichtliche Erklarung«; hierbij wordt het Christendom feitelijk heidendom. Men vergelijke slechts het werk van SOLTAU »Das Fortleben des Heidentums in der altchristlichen Kirche« (1906), en de bespreking daarvan door GRUPPE in de »Berl. Phil. Wochenschr.« (1907, col. 305 e.v.), die opmerkt, dat wie nog vasthoudt aan de absolute waarde van het Christendom, te kort doet aan de eerste eischen van ware wetenschap.

2°. Vlak daartegenover staat de zienswijze, die de Schrift beschouwt als het eenige, waarmede moet gerekend worden; daarbij is wat er nog voor goeds gevonden wordt onder de Heidenen aan de Schrift ontleend, Plato bijv. een wijsgeer uit de Hebreeën, enz. Op dit standpunt is bestudeering der Oudheid alleen noodig en nuttig, voorzoover daarin nog sporen der ware religie worden aangetroffen, of ook, om, bij wijze van tegenstelling hare verdorvenheid te beter te doen uitkomen. Dit is het standpunt van vele kerkvaders, van Luther, en van tal van vrome Christenen tot op onzen tijd toe. Trots alle waardeering kunnen wij, Gereformeerden, ook dit niet aanvaarden, wijl daarbij noch de Schrift tot haar recht komt, noch ook de Oudheid.

3°. Voor ons is alleen mogelijk een beschouwing, die, met behoud van *beide* factoren van het probleem, vasthoudt aan de absolute waarde der Schrift, maar wat daarbuiten staat, niet wegcijfert, het veeleer beziet bij het licht dier Schrift,